

Strategija adaptacije i dominacije

Inge Perko-Šeparović

Fakultet političkih nauka, Zagreb

Odnos politike i ekonomije željela bih raspraviti kroz tzv. strategiju adaptacije i dominacije. O njoj se može govoriti kako na mikro, tako i na makro razini. Kad govorim o strategiji adaptacije ili dominacije mislim na način kojim se postiže cilj ekonomske efikasnosti kao pozitivni odnos između inputa i outputa. Tradicionalno, sistemi su pribjegavali tzv. strategiji adaptacije, tj. postizanju ekonomske efikasnosti posredstvom traženja unutrašnjih rezervi sistema, a unutrašnje rezerve sistema pretežno leže u uštedi na troškovima upravljanja. Dakle, racionalni sistem je onaj sistem koji stalno i konstantno teži smanjenju troškova upravljanja. Sistemi koji su uspjeli postati ekonomski efikasni putem adaptacije mogli su se, već ojačani, okrenuti k tzv. strategiji dominacije, što znači izvlačenju novih pozitivnih odnosa između inputa i outputa posredstvom sprege s političkom sferom, dakle korištenjem dijela monopola političke prisile.

Ako bismo sada promatrali naš ekonomski sistem u tome kontekstu, rekli bismo da se on ponašao upravo obratno. Prvo se ponašao po logici strategije dominacije, tražeći svoje povoljnije pozicije s obzirom na odnos inputa i outputa pretežno u sprezi s političkim centrima moći, dok je strategiju adaptacije propustio koristiti kao nešto s čime se ne treba baviti. Do određenog trenutka takav izbor bio je moguć. Sada smo, međutim, došli u situaciju kada moramo, suprotno drugima, mijenjati strategiju — nakon što smo se navikli na strategiju dominacije, moramo prijeći na strategiju adaptacije na mikrorazini, jer smo na tu strategiju morali prijeći i na makrorazini. Sada smo u situaciji da se moramo potpuno adaptirati. I sada moramo uzeti u obzir ono što smo davno ranije zaboravili: svugdje su nekontrolirano rasli troškovi upravljanja koje je teško drastično rezati, ali čini se da druge metode za nas nema. U tim uvjetima pitanje je tko zna smanjivati troškove upravljanja, tj. tko zna upravljati? To su, čini se, neke tehnostrukture. Zbog toga im a priori treba dati moć. (Čini se da je to u skladu s onim za što se zalagao u diskusiju direktor SOUR-a »Pliva«.) Njima treba dati moć, ali ne moć bez ograničenja, nego u ekonomsku moć privrednika i menadžera ili tehnomenadžera moramo ugraditi odgovornost za efekt, tj. političku odgovornost, a onda se ona mora protegnuti na sve pozicije. To ne znači da time stavljamo samoupravljanje pod znak pitanja, nego upravo obratno — naime, samoupravljači imaju pravo u svakom trenutku povući pi-

tanje političke odgovornosti, tj. odgovornosti za efekt svakog tehnomenađera i, uostalom, svakog odlučioaca koji donosi relevantne odluke, raspravljajući s njim samo o tome da li je vodio politiku i s kakvim je efektima vodio tu politiku s obzirom na interese samoupravljača, odnosno udruženog rada.

Smatram da se uopće ne može raspravljati »za« ili »protiv« regulacije privrednog i ukupnoga društvenog života. Regulacija je nužna; kao što su rekli naši ekonomisti, nigdje ne vladaju potpuno ekonomski zakoni u smislu zakona tržišta, svuda postoji regulacija. Pitanje je, zapravo, kakva regulacija? Ili, ako hoćete, koji instrumenti, do koje mjere? A to treba znati, i o toj regulaciji ne treba odlučivati na brzinu.

Dugoročno planiranje nema neke veće šanse, s obzirom da sistemi nisu tome skloni. Na osnovi empirijskih istraživanja privrednih sistema drugih zemalja, čini se da nitko ne planira na dugi rok, jer mu je faktor neizvjesnosti, rizika, suviše velik. Prema tome, to je jedan Sizifov posao. Ono što se planira na dugi rok jest strategija ekspanzije, a ekspanzija je najefikasnija ako se razvija logikom komplementarnosti. Pitam se, može li u nas tzv. institucija samoupravnog udruživanja rada i sredstava predstavljati institucionalni okvir za buduću ekspanziju koju bi bilo moguće planirati, razmišljati o njoj kao ekspanziji koja se odvija u uvjetima komplementarnosti.

Drugo, mislim da je silno važna regulacija koja se ostvaruje proliferacijom pravnih normi. U toj regulaciji nije bilo drugog osim osiguranja dodatne moći politike na račun ekonomije. To je bila stalna borba za moć kroz nove norme; što je više normi, to je manje slobode u ponašanju, to je manje izbora u alternativama. Prema tome, ona strana koja sistematski nameće pravila ponašanja povećava svoju dominaciju nad onom stranom na koju se ta pravila odnose. Ako hoćemo mijenjati odnose moći, onda to očito ne možemo normativnim putem koji uvijek ide na štetu udruženog rada.

Na kraju, smatram da je u vezi s regulacijom sistema kritično pitanje smanjenja stanovitih neizvjesnosti koje nas postupno, ali sigurno proždiru. Riječ je o prioritetnim ciljevima koji su u nas problematični. U našem sistemu povećavaju se tendencije anarhije i neizvjesnosti zbog problematičnih prioriteta, pri čemu naročito mislim — ako bismo to htjeli izraziti jezikom programa stabilizacije — na problem prioriteta između ekonomske efikasnosti, koji ima svoju logiku, i tzv. socijalne solidarnosti, koja opet ima svoju logiku. Očito je da u ovom času ne možemo simultano ostvarivati oba cilja na razini njihova optimuma. Ovo društvo, i to je upravo trenutak za otvaranje demokratskog procesa odlučivanja, trebalo bi se na neki način odlučiti o rangu prioriteta između ta dva cilja. Dok se nedvojbeno ne ustanovi prioritetni interes, nijedan zahvat ne može se poduzeti adekvatno, jer će se ovisno o tim prioritetima moći birati i odgovarajuće tehnologije, tehnologije kojima je ekonomska efikasnost orijentacija i vrijednosni cilj broj jedan ili neke druge koje imaju u prvom planu humanost, solidarnost. Manevarsko područje koje je osiguravala neizvjesnosti o prioritetnim ciljevima možda je bio privilegij našeg sistema upravljanja u neko ranije vrijeme. Danas je to ozbiljan nedostatak.